

जीवनाशक विषादी ऐन, २०४८

(मिति २०७४ साल मंसिर मसान्तसम्म भएका संशोधन समेत मिलाईएको)

नेपाल सरकार

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय
सिंहदरबार

जीवनाशक विषादी ऐन, २०४८

लालमोहर र प्रकाशन मिति

२०४८।२।२१

संशोधन गर्ने ऐन

प्रमाणीकरण र प्रकाशन मिति

१. गणतन्त्र सुदृढीकरण तथा केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६६◆	२०६६।१०।७
२. केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४	२०७४।६।३०
३. केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन खारेज गर्ने ऐन, २०७४	२०७४।६।३०

२०४८ सालको ऐन नं. ११

».....

जीवनाशक विषादी सम्बन्धी व्यवस्था गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना : विभिन्न बीउ, बिरुवा, रूख, पशु, पन्छी आदिमा लाग्ने घातक किटाणुहरू नाश गर्न प्रयोग गरिने जीवनाशक विषादीको आयात, निर्यात, उत्पादन, किनबेच तथा प्रयोग सम्बन्धी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवबाट नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ को धारा १२९ बमोजिम मन्त्रपरिषदको सल्लाह र सम्मतिले यो ऐन बनाइबक्सको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ : (१) यस ऐनको नाम “जीवनाशक विषादी ऐन, २०४८” रहेको छ ।

(२) यो ऐन नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिएको क्षेत्रमा तोकिएको मिति देखि प्रारम्भ हुनेछ ।▲

२. परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

- (क) “विषादी” भन्नाले बीउ, बिरुवा, रूख, पशु, पन्छी आदिमा लाग्ने घातक किटाणुहरू नाश गर्न प्रयोग गरिने जीवनाशक विषादी (पेस्टिसाइड्स) सम्भन्नु पर्छ ।
- (ख) “समिति” भन्नाले दफा ३ बमोजिम गठित विषादी समिति सम्भन्नु पर्छ ।
- (ग) “सूचित विषादी” भन्नाले दफा १० बमोजिम नेपाल सरकारले सूचित आदेशद्वारा तोकेको विषादी सम्भन्नु पर्छ ।
- (घ) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्भन्नु पर्छ ।

◆ यो ऐन संवत् २०६५ साल जेठ १५ गते देखि लागू भएको ।

» गणतन्त्र सुदृढीकरण तथा केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६६ द्वारा भिकिएको ।

▲ यो ऐन मिति २०५१।४।१ देखि लागू हुने गरी मिति २०५०।१०।२५ को नेपाल राजपत्रमा तोकिएको ।

३. विषादी समितिको गठन : (१) विषादी सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति निर्धारण गर्ने विषयमा नेपाल सरकारलाई आवश्यक परामर्श दिन र विषादी सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति कार्यान्वयन गर्न एक विषादी समितिको गठन हुनेछ ।

(२) समितिमा देहायका सदस्यहरू रहनेछन् :-

(क) सचिव, कृषि मन्त्रालय	- अध्यक्ष
(ख) प्रमुख, केन्द्रीय कीट विज्ञान महाशाखा	- सदस्य
(ग) प्रमुख, केन्द्रीय बाली रोग विज्ञान महाशाखा	- सदस्य
(घ) प्रमुख, औलो उन्मूलन आयोजना	- सदस्य
(ङ) प्रतिनिधि, नेपाल गुणस्तर कार्यालय	- सदस्य
(च) प्रतिनिधि, खाद्यान्न बाली तथा मत्स्य विकास विभाग, बाली संरक्षण शाखा	- सदस्य
(छ) नेपाल सरकारद्वारा मनोनीत कृषि, पशु र वन विज्ञानसँग सम्बन्धित वैज्ञानिक तीनजना	- सदस्य
(ज) नेपाल सरकारद्वारा मनोनीत विषादी उद्यमी एकजना र उपभोक्ता कृषक एकजना	- सदस्य
(झ) नेपाल सरकारले तोकेको व्यक्ति	- सदस्य-सचिव

(३) उपदफा (२) को खण्ड (छ) र (ज) बमोजिम नेपाल सरकारद्वारा मनोनीत सदस्यहरूको पदावधि दुई वर्षको हुनेछ र पदावधि समाप्त भएपछि निजहरू पुनः मनोनीत हुन सक्नेछन् ।

(४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उपदफा (२) को खण्ड (छ) र (ज) बमोजिम नेपाल सरकारद्वारा मनोनीत सदस्यलाई निजको पदावधि पूरा नहुँदै नेपाल सरकारले हटाउन सक्नेछ ।

(५) नेपाल सरकारले आवश्यक देखेमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी समितिका सदस्यहरूमा आवश्यक थपघट वा हेरफेर गर्न सक्नेछ ।

(६) समितिले आवश्यक देखेमा कुनै स्वदेशी वा विदेशी विशेषज्ञ वा सल्लाहकारलाई समितिको बैठकमा पर्यवेक्षकको रूपमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

४. समितिको बैठक र निर्णय : (१) समितिको बैठक अध्यक्षले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्नेछ ।

(२) समितिको कुल सदस्य सङ्ख्याको पचास प्रतिशत सदस्यहरू उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपूरक सङ्ख्या पुगेको मानिनेछ ।

(३) समितिको बैठकको अध्यक्षता अध्यक्षले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूले आफूमध्येबाट छानेको सदस्यले गर्नेछ ।

(४) समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा अध्यक्षले निर्णयात्मक मत दिनेछ ।

(५) समितिको निर्णय सदस्य-सचिवद्वारा प्रमाणित गरिनेछ ।

(६) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

५. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार : समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) विषादी सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तर्जुमा गर्न नेपाल सरकारलाई परामर्श दिने ।
- (ख) विषादी उत्पादन तथा वितरण कार्यमा निजी तथा सरकारी क्षेत्र बीच समन्वय कायम गर्ने ।
- (ग) विषादी उद्योगमा लगानी गर्न निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- (घ) निजी वा सरकारी क्षेत्रमा सञ्चालित विषादी उद्योगहरूबाट उत्पादन हुने विषादीको गुणस्तर नियमित वा नियन्त्रित गर्ने गराउने ।
- (ङ) विषादीको गुणस्तर निर्धारण गर्ने ।

६. उपसमितिको गठन गर्न सक्ने : (१) विषादीको आयात, निर्यात, उत्पादन तथा बिक्री वितरण गर्ने कार्यलाई सुचारुरूपले सञ्चालन गर्नको लागि समितिले आवश्यकतानुसार विभिन्न उपसमितिको गठन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपसमितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा बैठक सम्बन्धी कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

७. विषादी पञ्जीकरण (दर्ता) गर्ने निकायको स्थापना : विषादी पञ्जीकरण सम्बन्धी कार्य गर्नको लागि नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी एउटा विषादी पञ्जीकरण निकायको स्थापना गर्न सक्नेछ ।

८. विषादी पञ्जीकरण गर्ने निकायको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) विषादी पञ्जीकरण गर्ने निकायको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) विषादी पञ्जीकरण गर्नको लागि प्राप्त हुन आएका निवेदनहरू उपर छानबिन गरी उपयुक्त ठहरिएका विषादीको पञ्जीकरण गर्ने र प्रमाणपत्र दिने ।
- (ख) विषादीको सक्षम, विवेकपूर्ण र उचित प्रयोगको लागि पूर्वाधार तयार गर्ने ।

(२) विषादी पञ्जीकरण गर्ने निकायको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार र विषादी पञ्जीकरण गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

९. विषादी पञ्जीकरण गराइ प्रमाणपत्र लिनु पर्ने : कुनै पनि व्यक्ति संस्था वा निकायले आयात, निर्यात, उत्पादन प्रयोग वा किनबेच गर्ने विषादी सो कार्य गर्नु अघि अनिवार्य रूपमा दफा ७ बमोजिम स्थापना भएको निकायमा तोकिएको दस्तुर तिरी पञ्जीकरण गराई प्रमाणपत्र लिनु पर्नेछ ।

१०. सूचित विषादी : दफा ९ बमोजिम पञ्जीकरण भएका विषादीको नाम समितिको सिफारिसमा नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित गर्नेछ ।

११. सूचित विषादी बाहेक अन्य विषादीको प्रयोग गर्न नहुने : नेपाल सरकारले दफा १० बमोजिम सूचित गरेको विषादी बाहेक अन्य विषादी आयात, निर्यात, उत्पादन, प्रयोग वा किनबेच गर्न पाइने छैन ।

१२. इजाजतपत्र लिनु पर्ने : सूचित विषादीको संश्लेषण (फर्मुलेसन), बिक्री वितरण वा व्यावसायिक रूपमा प्रयोग गर्ने व्यक्तिले तोकिएको दस्तुर तिरी समितिबाट इजाजतपत्र लिनु पर्नेछ ।
१३. विषादी निरीक्षकको नियुक्ति : यस ऐनको प्रयोजनको लागि नेपाल सरकारले आवश्यकतानुसार विषादी निरीक्षकहरू नियुक्त गर्न सक्नेछ । त्यसरी विषादी निरीक्षक नियुक्त नभएको अवस्थामा त्यस्ता निरीक्षकको काम गर्न नेपाल सरकारले अन्य कुनै कर्मचारीलाई तोक्न सक्नेछ ।
१४. विषादी निरीक्षकको काम, कर्तव्य र अधिकार : विषादी निरीक्षकको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
१५. दण्ड सजाय : (१) दफा ९ उल्लङ्घन गर्ने व्यक्तिलाई दुई हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ र त्यस्तो विषादी समेत जफत हुनेछ ।
- (२) दफा ११ वा १२ उल्लङ्घन गर्ने व्यक्तिलाई पाँच हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ र त्यस्तो विषादी समेत जफत हुनेछ ।
- (३) माथि उपदफा (१) र (२) मा लेखिएदेखि बाहेक यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावलीको विपरीत कुनै काम कारवाही गर्ने गराउने व्यक्तिलाई एक हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ ।
१६. सरकारवादी हुने : यस ऐन अन्तर्गतको मुद्दा नेपाल सरकारवादी हुनेछ ।
१७. मुद्दाको तहकिकात र दायरी : (१) यस ऐन बमोजिम सजाय हुने कसूर सम्बन्धी मुद्दाको तहकिकात विषादी निरीक्षकले गर्नेछ र त्यस्तो तहकिकातको काम पूरा भएपछि मुद्दा हेर्ने अधिकारी समक्ष मुद्दा दायर गर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम मुद्दा तहकिकात र दायर गर्दा विषादी निरीक्षकले सरकारी वकीलको राय लिन सक्नेछ ।
१८. नियम बनाउने अधिकार : यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्नका लागि नेपाल सरकारले आवश्यक नियमहरू बनाउन सक्नेछ ।

- केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ द्वारा दफा १५ को उपदफा (२) को सट्टा देहायको उपदफा (२) संशोधन गरिएकोमा सो ऐन मिति २०७५।१।१ देखि प्रारम्भ हुने :-
“(२) दफा ११ विपरीत आयात वा निर्यात गर्ने, उत्पादन गर्ने वा दफा १२ उल्लङ्घन गर्ने व्यक्तिलाई पाँच वर्षसम्म कैद वा पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ र दफा ११ विपरीत प्रयोग वा किनबेच गर्ने व्यक्तिलाई एक वर्षसम्म कैद र दश हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ । त्यस्तो विषादी समेत जफत गरिनेछ ।”

द्रष्टव्य:- केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६३ द्वारा रूपान्तर गरिएका शब्दहरू :-
“श्री ५ को सरकार” को सट्टा “नेपाल सरकार” ।